

ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ*

Марія БРИГАДИР

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Національного економічного університету (м. Тернопіль)

СоругідН* © 2009

Здійснено аналіз парадигм філософії соціальної роботи, обґрунтовано історико-культурні та цивілізаційні передумови розвитку теоретико-методологічних моделей організації соціальної допомоги, описано їх особливості.

Соціальна робота як наукова дисципліна знаходиться у процесі становлення, формування свого предметного поля і структурного визначення. Відбувається усталення її теоретичних засад, наукових принципів, методології, виділення найбільш загально визначених концепцій. Це супроводжується появою нових моделей соціальної роботи й уточненням концептуального бачення вже існуючих. Детальне дослідження особливостей становлення наукових та методологічних основ соціальної практики вимагає аналізу її теорій.

Соціальна робота як галузь теоретичних знань отримала свій власний розвиток після того, як відбулось її визнання як професії. Нова теорія створювалась у результаті виникнення потреби суспільства в науково-теоретичних дослідженнях у галузі соціального розвитку і взаємовідносин між соціумом і людиною на новому соціально-культурному та економічному етапі становлення цивілізації. Також з'явилася потреба в науково-практичних і методологічних рекомендаціях щодо надання соціальної допомоги людям, окремим соціальним групам, які опинились у складних життєвих ситуаціях.

Розглядаючи класифікацію теорій, варто звернути увагу на основні парадигми філософії соціальної роботи. Вони формують ідеологію професійної діяльності, її цінності та ідеали. Філософія соціальної роботи - це колективне уявлення людей, об'єднаних однаковими вимогами до своєї професії, котрі мають певні знання, керуються відповідними суспільними й професійними принципами, нормами, цінностями, утверджуючи їх у повсякденному житті.

Як писав М. Сипорін: “Кожна професія характеризується через її перспективу і сукупність переконань, а також колективну совість, які є її основою. Ми називаємо це професійною філософією. Вона забезпечує певні сутнісні моделі і стандарти для використання їх при описі і вимірюванні дійсності, для формування морально-етичних думок. Останні ми називаємо нормами, вказівками,

* Дослідження здійснене в рамках науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи ТНЕУ “Соціокультурна мислєдїяльнїсть як методологічна основа соціальної роботи”, затвердженої УкрНТІ на 2009-2013 роки.

Парадигми філософії соціальної роботи (за М.В. Фірсовим)

Парадигма філософії соціальної роботи	Час і причини появи	Основні смислові конструкти
Гуманізму	Кінець XIX століття, активне благочинне діяння, суспільна та державна опіка про нужденних, в основному діє принцип залишковості	Екзистенційні цінності людини, суспільство прагне задовольнити мінімальні потреби людини, розвинути її потенціал, основою є ідея філантропії, яка пізніше трансформується в християнські уявлення про любов та допомогу ближньому
Позитивізму	20-ті роки XX століття, її появу спонукали досягнення в розвитку психологічної науки, яка активно використовувала експериментальні дослідження	Первинність та важливість знання, соціального зокрема, розвиток теоретичних концепцій соціальної роботи та виокремлення саме теорії соціальної роботи як самостійної дисципліни
Утопізму	Середина XX століття, прагнення створити ідеальні умови функціонування соціуму, встановлення соціальної справедливості	Основа становлять концепції лібералізму та соціал-реформізму, клієнт у соціальній роботі розглядається як соціально вразливий суб'єкт, тому соціальна робота спрямовується на організацію соціальних акцій, а не на розвиток у нього здатності до самопомоги
Професіоналізму	Парадигма сучасної організації соціальної роботи, її появу спричинив розвиток геополітичних традицій	Гуманістичні, демократичні ідеали та цінності, центральною у соціальній роботі є людина як неповторна індивідуальність, завдання соціальної роботи – розвинути її здібності до самопомоги та самореалізації, при цьому враховуються індивідуальні, колективні, національні і міжнародні потреби

або моральними, або етичними, принципами. Така філософія є центральною частиною професійної субкультури, яка формує культуру тих, хто навчається, і в межах якої здійснюється соціалізація. Таким чином, філософія стає частиною професіоналізму” [2, с. 72].

Філософські цінності стають невід’ємною частиною соціальної роботи в другій половині XIX століття [1; 3]. Саме у цей період намічається відхід від практики добровільних помічників і філантропічної діяльності, заснованої на індивідуальних способах підтримки та перехід до розв’язання цих проблем як колективних. У середині XX століття у практиці соціальної роботи починають переважати підходи, які захищають права дискримінованої людини. Й у зв’язку з цим проблеми, що розглядаються соціальними працівниками у різних галузях людської життєдіяльності, переосмислюються на принципах глобальної солідарності.

З другої половини XIX століття до кінця XX у філософії соціальної роботи можна визначити наступні основні моделі: гуманізму, позитивізму, утопізму, професіоналізму [3] (*див. табл.*).

Гуманізм виник на протипагу пуританській етиці, основу якої становлять ідеї соціал-дарвінізму. Засадничі положення даної концепції пов’язані з уявленнями про сильну особу, яка виживає в жорсткій конкуренції, а її етичні принципи спрямовані проти допомоги соціально уразливим верствам населення - хворим, бідним, старезним та іншим категоріям. Допомога і підтримка розглядається як послаблення суспільства, як соціальні дії, котрі спонукають його до руйнування.

Основою парадигми позитивізму є абсолютизація знання взагалі і соціального зокрема. Саме воно постає критерієм об’єктивності, дозволяє людям змінювати зовнішні обставини, а науковий метод дає реальне уявлення про макро-, мезо-, мікроспсихічні і соціально-економічні процеси.

У парадигмі утопізму основою філософії соціальної роботи є лібералізм і соціал-реформізм. Буденне життя стає першопочатком теоретичних концептів і практичних підходів.

Парадигма професіоналізму ґрунтується на гуманістичних та демократичних ідеалах і цінностях. Задоволення потреб людини, розвиток її потенціалу і здібностей, досягнення соціальної справедливості - це основні домінанти філософії соціальної роботи сьогодні. Отож парадигма професіоналізму охопила досягнення попередніх методологічних пошуків і на сьогодні забезпечує позитивний поступальний розвиток соціальної роботи як наукової дисципліни і як практичної діяльності.

1. *Кетська АЙ.* Соціальна робота: деякі аспекти соціальної роботи з дітьми та молоддю. - К: ІДЦССМ, 2001. - 210 с.

2. *Фирсов М.В., Буденова Е.Г.* Теория социальной работы: Учеб. пособие для студ. высш.учеб. заведений. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. - 432 с.

3. *Фирсов М.В.* Введение в теоретические основы социальной работы (исторически-понятийный аспект). - М.: ИПС, 1997. - 197 с.